OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VN/28297/2024

Vastine

Oikeusministeriö
Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Erityisasiantuntija Laura Nurminen

3.12.2024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 41 §:n muuttamisesta (HE 180/2024 vp)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä vastinetta valiokunnan käsittelyyn hallituksen esityksestä 180/2024 vp, johon valiokunta on aikaisemmin pyytänyt lausunnot oikeusministeriön lisäksi ministeri Lauri Tarastilta ja professori Markku Sukselta. Pyydettynä vastineena esitän kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vaalilain 41 §:ää siten, että oikeusministeriölle annettaisiin mahdollisuus määrätä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa ehdokkaiden numeroinnista siten, että eri vaalien ehdokkailla olisi selkeästi toistaan erottuvat ehdokasnumerot. Hallituksen esityksessä vaalilain 41:n § 2 momentin loppuun on ehdotettu lisäystä, jonka sanamuoto hallituksen esityksen mukaisesti olisi: *”Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö voi määrätä, että toisen vaalin ehdokkaiden numerointi aloitetaan numeroon 2 päättyvästä luvusta siten, että vaalien ehdokkailla ei ole samaa numeroa.”*

Ministeri Tarasti on omassa lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle todennut, että hänen käsityksensä mukaan hallituksen esitys on hyväksyttävissä sellaisenaan. Lausunnossaan Tarasti on kuitenkin laatinut valiokunnan harkittavaksi myös toisen vaihtoehdon vaalilain 41 §:n 2 momentin loppuun lisättäväksi virkkeeksi: *”Aluevaaleissa ehdokkaiden numerointi kuitenkin aloitetaan numerosta 2002.”*

Professori Suksi on omassa lausunnossaan puolestaan ehdottanut, että 41 §:n 2 momenttiin tehtävän lisäyksen sanamuoto olisi hallituksen esityksessä ehdotetun *”Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö voi määrätä…”* sijaan *”Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö määrää…”* Lisäksi Suksi arvioi lausunnossaan, että ”olisi selkeämpää, jos lain säännöksessä määriteltäisiin suoraan velvoite aloittaa ehdokkaiden numeroinnin sarjat hallituksen ehdotuksessa esitetyllä tavalla, eli siten, että kuntavaalien ehdokasnumerointi alkaisi numerosta 2 ja aluevaalien numerosta 1002.”

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Hallituksen esityksen lähtökohtana on, että vaalilain 41 §:n 2 momenttiin ehdotettu lisäys ehdokasnumeroinnista tulisi sovellettavaksi myös muissa mahdollisesti samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa kuin alue- ja kuntavaaleissa. Mikäli lisäyksen muotoilu koskisi ainoastaan aluevaaleja, se ei tällöin olisi suoraan sovellettavissa muihin mahdollisesti samanaikaisesti toimitettaviin vaaleihin. Tarve sääntelylle ehdokasnumeroinnin eriyttämisestä muissakin kuin alue- ja kuntavaaleissa tulisi kuitenkin ajankohtaiseksi esimerkiksi tilanteissa, joissa jouduttaisiin samanaikaisesti toisen vaalin yhteydessä toimittamaan ennenaikainen presidentinvaali (vaalilain 127 §:n 3 mom.) tai ns. hajotusvaalit eli ennenaikaiset eduskuntavaalit (vaalilain 107 §:n 2 mom.) Näissä tilanteissa aikataulu ei mahdollistaisi lainsäädäntömuutoksia.

Lisäksi on huomattava, että yksittäisissä vaaleissa ei ole säädettyä ylärajaa ehdokkaiden kokonaislukumäärälle yhteensä eri puolueista ja valitsijayhdistyksistä. Esimerkiksi Helsingissä on kunnallisvaaleissa vuonna 2012 ja kuntavaaleissa vuosina 2017 ja 2021 ollut yhteensä yli 1000 ehdokasta. Jos vaalilaissa siis tahdottaisiin määrättäväksi yksiselitteisesti numero, josta ehdokasnumerointi aluevaaleissa alkaa, tulisi tämän numeron olla huomattavan suuri, jotta säädökseen tehtävän lisäyksen tavoite ehdokasnumeroinnin eriyttämisestä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa täyttyisi alue- ja kuntavaalien osalta. Tästä syystä mainitun numeron tulisi olla vähintään 2002. Tällöin tavoite ehdokasnumeroinnin eriyttämisestä samanaikaisesti toimitettavissa alue- ja kuntavaaleissa toteutuisi suurella todennäköisyydellä – joskaan ei täydellä varmuudelle ottaen huomioon edellä todetun seikan, ettei ehdokkaiden kokonaismäärälle ole säädettyä ylärajaa.

Edellä mainitut rajaukset – esitettävän säädösmuutoksen soveltuvuudesta yleisemmin muihin kuin samanaikaisesti toimitettaviin alue- ja kuntavaaleihin ja ehdokasnumeroinnin ensimmäisen numeron riittävästä suuruudesta – huomioon ottaen oikeusministeriö katsoo, että hallituksen esityksen tavoitteet alue- ja kuntavaaleja, mutta vain niitä, koskien voidaan kyllä suurella todennäköisyydellä saavuttaa myös säätämällä vaalilaissa aluevaalien ensimmäisestä ehdokasnumerosta. Tällöin lisäyksen muotoilu voisi olla esimerkiksi ministeri Tarastin valiokunnalle tekemän lausunnon mukainen.

Oikeusministeriö ei näe estettä sille, että 2 momenttiin esitettävän lisäyksen muotoilu olisi Suksen ehdotuksen mukaisesti *”Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö määrää…”* hallituksen esityksessä ehdotetun muotoilun *”Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö voi määrätä…”* sijaan. Oikeusministeriö pitää molempia mainittuja muotoiluvaihtoehtoja mahdollisina.

Hallituksen esityksessä ei ole ehdotettu muutoksia vaalilain 51 §:ään, jossa säädetään äänestyslipusta. Oikeusministeriö katsoo, että vaalilain 51 §:n 3 momentin sanamuoto *”Jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan samanaikaisesti jotkin toiset vaalit, oikeusministeriö päättää näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä.”* kattaa myös alue- ja kuntavaalien toimittamisen samanaikaisesti, koska lain sanamuoto ei sulje pois sitä, että molemmat samanaikaisesti toimitettavat vaalit voisivat olla säännönmukaiset. Myös oikeuskirjallisuudessa (Tarasti, Lauri & Jääskeläinen, Arto Vaali- ja puoluelainsäädäntö 2022, s. 266) todetaan, että tätä vaalilain 51 §:n 3 momenttiin vuonna 2009 tehtyä *”[s]äännöstä ei ole toistaiseksi sovellettu, mutta sitä tullaan soveltamaan vuodesta 2025 lukien samanaikaisesti toimitettavissa aluevaaleissa ja kuntavaaleissa”*.

Toisaalta oikeusministeriö ei myöskään näe ehdotonta estettä sille, että vaalilaissa säädettäisiin myöhemmin erikseen minkä värinen toisessa vaalissa käytettävän äänestyslipun värin tulee olla samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa erotuksena toisen vaalin valkoisesta lipusta. Erityistä tarvetta tietyn värin säätämiselle laissa ei kuitenkaan ole. Vastaavasti esimerkiksi presidentinvaalin toisen vaalin

äänestyslipussa käytettävästä väristä ei ole säädetty vaalilaissa muutoin kuin, mitä vaalilain 140 §:ssä todetaan: *”Toisessa vaalissa äänestyslippu on erivärinen kuin ensimmäisessä vaalissa.”* Oikeusministeriö muistuttaa, että äänestyslippuihin painetaan aina tieto, minkä vaalin äänestyslipusta on kyse. Esimerkiksi vuoden 2025 kuntavaalien äänestyslippuun vasemmalle sisälehdelle painetaan otsikointi *Kuntavaalit 2025 Kommunalval* ja aluevaalien äänestyslippuun puolestaan *Aluevaalit 20025 Välfärdsområdesval*. Samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa äänestyslippujen eri värien (valkoinen vs. muu väri) tarkoituksena on toisaalta helpottaa äänestäjää hahmottamaan, että kyseessä on eri vaalien äänestysliput ja toisaalta nopeuttaa äänten laskemista. Koska lipuissa on kuitenkin otsikointi, josta ilmenee, minkä vaalin äänestyslippu on kyseessä, on värityksen tehtävä ensisijaisesti siis pragmaattinen.